

Submit Date: 21 February 2025

Revise Date: 4 May 2025

Accept Date: 15 May 2025

Publish Date: 24 June 2025

The Encyclopedia of Comparative Jurisprudence and Law

International Crimes in the Judicial Criminal Policy of the Islamic Republic of Iran

Mohammad Ildarami¹, Fereydoun Jafari^{*2}, Yasman Khajeh Nouri¹

1. Department of Criminal Law and Criminology, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

2. Department of Criminal Law and Criminology, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran.

* Corresponding Author's Email: Jafari.fereydoon@gmail.com

ABSTRACT

Given that international crimes constitute one of the primary sources of insecurity and fear in the international community—often manifesting as widespread and irreparable offenses—addressing the issue of prosecuting international crimes not only contributes to the development and vitality of the international legal system, but also facilitates the ability of victims of such crimes to seek reparation for the harm they have suffered. This process ultimately promotes the maintenance of international order and enhances the satisfaction of the global community. The objective of the present study is to elucidate the judicial criminal policy of Iran in confronting international crimes. The study has been conducted using a descriptive and analytical method. The findings indicate that Iran's judicial criminal policy is grounded in prevention, cooperation, and the punishment of international criminals.

Keywords: *International crimes, human society, judicial criminal policy, prosecution, international law*

How to cite: Ildarami, M., Jafari, F., & Khajeh Nouri, Y. (2025). International Crimes in the Judicial Criminal Policy of the Islamic Republic of Iran. *The Encyclopedia of Comparative Jurisprudence and Law*, 3(2), 1-16.

تاریخ ارسال: ۳ اسفند ۱۴۰۳

تاریخ بازنگری: ۱۴ اردیبهشت ۱۴۰۴

تاریخ پذیرش: ۲۵ اردیبهشت ۱۴۰۴

تاریخ چاپ: ۳ تیر ۱۴۰۴

دانشنامه فقه و حقوق تطبیقی

جرایم بین المللی در سیاست جنایی قضایی جمهوری اسلامی ایران

محمد ایلدرمی^۱، فریدون جعفری^{۲*}، یاسمن خواجه نوری^۱

۱. گروه حقوق جزا و جرم شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۲. گروه حقوق جزا و جرم شناسی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان ایران.

* پست الکترونیک نویسنده مسئول: Jafari.fereydoon@gmail.com

چکیده

از آن جایی که جرایم بین المللی به عنوان یکی از عوامل اصلی ناامنی و هراس در سطح جامعه بین المللی بوده که گاهی به شکل جرایم وسیع و جبران ناپذیر به وقوع می پیوندد. لذا پرداختن به بحث محاکمه جرایم بین المللی نه تنها منجر به رشد و بالندگی نظام حقوق بین الملل می گردد بلکه سبب خواهد شد تا افرادی که در جریان این اقدامات زیان دیده اند بتوانند راحت تر خسارت وارده به خود را از قبل جرایم بین المللی مطالبه کنند که نتیجه این امر حفظ نظم بین المللی و رضایت جامعه بشری خواهد بود. هدف پژوهش حاضر تبیین سیاست جنایی قضایی ایران در مقابله با جرایم بین المللی است که با روش توصیفی و تحلیلی انجام شده است. بررسی های انجام شده نشان دهنده آن است که سیاست جنایی قضایی ایران برپایه پیشگیری، همکاری و مجزات مجرمین بین المللی استوار است.

کلیدواژگان: جرایم بین المللی، جامعه بشری، سیاست جنایی قضایی، محاکمه، حقوق بین المللی

زمینه پیشگیری، شناسایی، تعقیب، تحقیق جرایم بین المللی پرداخته است زیرا عضویت در جامعه جهانی مستلزم احترام و تضمین نیازهای جامعه جهانی در کل است که حفظ امنیت جهانی یکی از این نیازهاست که جمهوری اسلامی ایران در راستای برقراری آن همگام با سیاست جنایی کشورهای دنیا و سازمان‌های بین‌المللی همسو است. تعهد دولت ایران به جامعه بین‌المللی بر مبنای حفظ صلح و امنیت بین‌المللی، توسعه روابط دوستانه بین المللی، تحکیم صلح جهانی و حصول همکاری‌های بین‌المللی در حل مسائل بین المللی در پیشبرد احترام به حقوق و کرامت انسانی است.

۱-پیشینه تحقیقاتی

-علی اصغر افخمی (۱۴۰۲) بررسی رویکرد ایران نسبت به جرایم بین المللی مبتنی بر اصل صلاحیت جهانی: در موقعیتی که جنایات بین المللی موجب تهدید صلح و امنیت بین المللی است ایران هم باید در حفظ صلح و آرامش و امنیت بین المللی نقش مهمی داشته باشد. بنابراین بهتر است که محاکم ایران در رسیدگی به جنایات بین المللی به اتکا به اصل صلاحیت جهانی به آن‌ها رسیدگی کنند. هر چند پیشگیری از این جرایم ایده آل‌تر به نظر می‌رسد ولی در حقوق داخلی وضع قوانین کیفری و رسیدگی به آن‌ها در نظم و سامان دادن به اوضاع جامعه و جلوگیری از هرج و مرج نقش زیادی دارد (Afkhami, 2023).

-ایرج گلدوزیان و همکاران (۱۳۹۹) رفع خلاءهای قانون مجازات اسلامی در زمینه صلاحیت رسیدگی به جرایم بین المللی در نظام حقوقی ایران: با توجه به تعدد جنایات بین المللی و مصادیق آن‌ها وعدم هماهنگی برخی از مبانی حقوق داخلی با نظام حقوق بین الملل کیفری و لزوم مراجعه به استانداردهای بین المللی در موارد ارتکاب جنایات بین المللی به نظر می‌رسد که لازم است در نظام حقوق داخلی ایران محاکم اختصاصی برای رسیدگی به جرایم بین المللی طراحی شود و قضات و دادرسان محاکم مزبور به صورت

در گستره تاریخ همواره ارتکاب رفتارهای غیر انسانی توسط حاکمان و افراد چه در سطح منطقه‌ای و چه در سطح جهانی باعث جنایت علیه بشریت، بروز جنگ‌های مختلف، نسل کشی و دیگر فجایع شده است که همگی وجدان آحاد بشریت را آزرده است. قطعاً جبران زیان وارده از این جرایم به لحاظ گستردگی حوزه زیان وارده کار سخت و دشواری است. لذا فجیع‌ترین جرایمی که منجر به تشویش جامعه جهانی می‌گردد نباید بدون مجازات باقی بماند و تعقیب موثر مرتکبین آن جنایت باید با اتخاذ تدابیری در سطح ملی و نیز تقویت همکاری بین المللی تضمین گردد (زمانی، ۱۳۷۷: ۲۰۴) ایران با توجه به منطقه استراتژیک خود در خاورمیانه نقش مهمی در تاریخ مسیرهای تجاری و ارتباطی داشته که البته جدای از اهمیت و تاثیرگذاری مثبت این مسئله از طرفی می‌تواند تاثیراتی منفی در شیوع جرایم بین‌المللی نیز داشته باشد. همچنین نفوذ ایران در سیاست خارجی منطقه، تعاملات آن با کشورهای همسایه یا دیگر کشورهای جهان می‌تواند تاثیر قابل توجهی بر امنیت جامعه بین المللی داشته باشد. لذا جمهوری اسلامی ایران با شرایطی که ذکر شد تاثیر بسزایی در تامین امنیت چه در سطح منطقه و چه بین‌المللی دارد. نگاهی به جرایم بین المللی مانند قاچاق انسان، قاچاق مواد مخدر، پولشویی، فساد، جرایم تروریستی همه موید این نظر است که هدف این جرایم برهم زدن صلح و امنیت چه در سطح داخلی و چه در سطح بین‌المللی و همچنین پایمال کردن کرامت انسانی است لذا دولت‌ها در جهت اجرای تعهدات حقوق بشری خود از رهگذر پرداختن به موضوع جرایم بین المللی در زمینه محاکمه و تعقیب بخش مهمی از تعهدات خود به جامعه بین المللی را ایفا کند. بنابراین دولت ایران از آنجا که عضوی از جامعه بین‌المللی است ضمن تعهد بین‌المللی در راستای برقراری امنیت بین‌المللی، با توجه به قوانین اساسی و قوانین عادی به پیوستن به معاهدات بین‌المللی در

تخصصی در ارتباط با نظام حقوق بین الملل کیفری تحت آموزش قرار گیرند (Goldouzian et al., 2018).

-مجید شیروانی (۱۳۹۷) نقش ملی محاکم ایران در رسیدگی به جرایم بین المللی: وضع قوانین نه برعهده محاکم داخلی و نه بر عهده جامعه بین الملل است اما زمانی که مواجه با بی عدالتی و جنایات بین المللی می شود باید از حداکثر ظرفیت های قانونی و قضایی در برابر مبارزه بابدون کیفرماندن استفاده کرد که در این میان ایران نیز با وضع قوانینی مثل ماده ۹ قانون مجازات اسلامی در زمینه حفظ جایگاه بشر و محاکمه مرتکبان جنایات بین المللی قدمی برداشته است (Shirvani, 2013).

۲- مفاهیم نظری

۲-۱- مفهوم جرایم بین المللی

جرم بین المللی را می توان عملی خلاف حقوق بین الملل دانست که جامعه بین المللی بر اساس عرف یا معاهده آن را جرم دانسته است. در تعریف جرم بین الملل میتوان گفت: هیچ عملی یا خودداری از عملی را نمی توان جرم بین المللی دانست مگر به موجب حقوق بین الملل (Barani, 2013).

اساسنامه دادگاه کیفری بین المللی جرایم بین المللی را فجیع ترین جنایاتی می داند که موجب اضطراب جامعه بین المللی می شود و وجدان بشریت را جریحه دار کرده است.

دادگاه نظامی نورنبرگ ایالات متحده آمریکا در قضیه (لیست و سایرین) جرایم بین المللی را این گونه تعریف می کند: "جنایات بین المللی رفتاری است که جهانیان در مجرمانه بودن آن توافق دارند و چنان مسئله حادی محسوب می گردد که مورد اهتمام جامعه بین المللی است و بر اساس برخی از دلایل معتبر رسیدگی به آن نباید در صلاحیت انحصاری دولتی قرار گیرد که در شرایط عادی از این حق برخوردار است (Delkhosh, 2011).

با همه این تعاریف باید گفت که جرایم بین المللی را نباید کاملاً متفاوت از جرایم داخلی بدانیم بلکه آنچه که باعث تمایز از جرایم داخلی شده و خصیصه یک جرم بین المللی را به این جرایم می دهد که گاهی طبیعت این جرایم به گونه ای است که از لحاظ حیثیت جرم و عناصر و ارکان تشکیل دهنده ممکن است چند کشور دیگر را درگیر کند یا شدت جرایم ارتكابی و گستردگی آن ها به حدی باشد که آن جرایم را بتوان یک فاجعه انسانی دانست و به دلیل عدم حمایت های سیاسی و قضایی بزه دیدگان این جرایم نگرانی و اعتراض افکار عمومی جامعه جهانی را به دنبال داشته باشند. همچنین ممکن است که جرمی که اتفاق افتاده از لحاظ شرایط سیاسی، زمانی و مکانی به گونه ای باشد که به انقضای لحاظ ایدئولوژی نژادی و فرهنگی یک قوم و یا یک ملت تبدیل شود و یا ممکن است به دلیل کاربرد ابزارهایی که با آثار مخرب فراوان و غیر قابل جبران روبرو هستند یک جرم بین المللی محسوب گردند.

۲-۲- تمایز جرایم جهانی از جرایم بین المللی

جرایم جهانی جرمی است که نظم جهانی و به تبع آن نظم ملی را دچار اختلال می کند به عبارت دیگر اینگونه جرایم زمان و مکان خاص نمی شناسد مرزهای ملی را درنوردیده و به سرعت جنبه های فراملی به خود می گیرد پدیده جدیدی است که عمیقاً اقتصاد ملی و بین المللی، سیاست، امنیت و در نهایت جوامع بزرگتر را تحت تاثیر قرار می دهد.

جرایم جهانی^۱ خصیصه ملی و محلی ندارند فرامری بودن و سازمان یافتگی که ویژگی مهم این جرایم است مرتکبین چند ملیتی نیز هستند که با توسل تو امان به خشونت و تزویر تهدیدی علیه صلح و امنیت بین المللی و انسانی بوده که کرامت انسانی را هدف گرفته و مانع جدی برای تضمین حقوق بشرند. این جرایم از لحاظ ساختاری و ماهیتی با جرایم بین المللی متفاوت است، زیرا عنصر

بنابراین دولت ایران از آنجا که عضوی از جامعه بین‌المللی است ضمن تعهد بین‌المللی در راستای برقراری امنیت بین‌المللی، با توجه به قوانین اساسی و قوانین عادی به پیوستن به معاهدات بین‌المللی در زمینه پیشگیری، شناسایی، تعقیب، تحقیق جرایم بین‌المللی پرداخته است زیرا عضویت در جامعه جهانی مستلزم احترام و تضمین نیازهای جامعه جهانی در کل است که حفظ امنیت جهانی یکی از این نیازهاست که جمهوری اسلامی ایران در راستای برقراری آن همگام با سیاست جنایی کشورهای دنیا و سازمان‌های بین‌المللی همسو است. تعهد دولت ایران به جامعه بین‌المللی بر مبنای حفظ صلح و امنیت بین‌المللی، توسعه روابط دوستانه بین‌المللی، تحکیم صلح جهانی و حصول همکاری‌های بین‌المللی در حل مسائل بین‌المللی در پیشبرد احترام به حقوق و کرامت انسانی است.

۳-۲ اقدامات عملی ایران در رسیدگی به جرایم بین‌الملل

۳-۲-۱ پیشگیری از جنایات بین‌المللی

شاید بتوان گفت صحبت از پیشگیری در قبال جرایم بین‌المللی به دلیل ماهیت خاص و پیچیده ارتکاب آن و همچنین غیرقابل کنترل بودن و عدم امکان تحت نظارت قرار دادن مرتکبان آن که غالباً از مجرمان حرفه‌ای و یقه سفید هستند و به طور سازمان یافته عمل می‌کنند، ملی نباشد و صرفاً اقدامات پلیسی و کیفری می‌تواند در این راستا موثر باشد (Rahimi Nejad, 2009).

پیشگیری از جرایم بین‌المللی به طور صریح در هیچ یک از اسناد بین‌المللی نیامده است و می‌توان گفت که دولت‌ها در زمینه جرایم بین‌المللی هیچ تعهد آشکاری به یکدیگر ندارند. می‌توان اعلام کرد عدم پیشگیری از جرایم بین‌المللی که می‌تواند زمینه ارتکاب این جرایم را فراهم آورد نقض تعهدات بین‌المللی دولت‌ها در این زمینه می‌تواند آثار تالی به دنبال داشته باشد. لکن ماهیت تعهد دولت‌ها در قبال حقوق و آزادی‌های بشری نیز در این زمینه تعیین

این جرایم جهانی بودن است و بنابراین متفاوت از جرایم بین‌المللی است که یک عنصرش خارجی است و مشمول حقوق جزای بین‌الملل است. جرایم بین‌المللی ویژگی‌هایی دارند که صرفاً در رابطه با مباشر جرم و قربانی خاص خود به وقوع می‌پیوندد و مشمول رژیم پرداخت غرامت و جبران خسارت می‌گردند.

جرایم بین‌المللی^۱ اعمالی است که در تضاد با حقوق بین‌الملل است که عرف بین‌الملل و یا جامعه بین‌الملل آن را جرم شناخته است بنابراین تا زمانی که حقوق بین‌الملل عملی را واجد وصف مجرمانه نداند و نمی‌توان آن را جرم بین‌المللی دانست.

جرایم بین‌المللی مثل جنایات جنگی، تجاوز، نسل‌کشی، جنایات بر ضد بشریت، و جرایم جهانی مثل فساد مالی، تروریسم، پولشویی، قاچاق انسان و قاچاق مواد مخدر.

۳-۲-۳ رویکرد سیاست جنایی قضایی ایران نسبت به جرایم بین‌المللی

۳-۲-۱ تعهدات ایران نسبت به جامعه بین‌المللی در رسیدگی به جرایم بین‌المللی

پذیرش منشور سازمان ملل متحد توسط جمهوری اسلامی ایران را می‌توان مهم‌ترین سند برای نشان دادن جایگاه و اهمیت ویژه حقوق بین‌الملل در حقوق ایران دانست. با توجه به اهداف منشور سازمان ملل متحد به وضوح مشخص است که دولت ایران نیز همسو با جامعه بین‌المللی برای ایفای تعهدات بین‌المللی خود در راستای اجرای اهداف بشردوستانه و صلح‌آمیز منشور سازمان ملل متحد گام برمی‌دارد، برای آنکه بتواند نقش موثری در تحکیم صلح بین‌الملل، همکاری همه جانبه در کلیه مسائل اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و بشردوستانه با تمامی اعضای جامعه و پیشبرد اهداف حقوق بشری فارغ از هرگونه تبعیض نژادی، زبانی، جنسیتی، قومیتی و مذهب.

کننده است در واقع تعهد به پیشگیری از جرایم بین‌المللی در تعهد به فعل یا به نتیجه بودن تعهدات حقوق بشری دولت‌ها مستتر است (Beigzadeh, 2010).

مصادیق همکاری بین دولت‌ها برای پیشگیری از جرایم بین‌المللی حصری نیست در حیطه این جرایم هر آنچه که به منظور جلوگیری از وقوع آن‌ها ضروری باشد تحت حمایت دولت‌ها قرار می‌گیرد. از همکاری اطلاعاتی برای شفاف سازی و رصد هرچه بهتر جرایم مالی مانند پولشویی و یا غیر مالی مانند ارتشا و ممانعت از اجرای عدالت گرفته تا همکاری‌های فنی برای اجرای زیرساخت‌های مشترک برای پیشگیری وضعی مانند انسداد مرزهای زمینی و مراقبت از مرزها و مبادی دریایی و هوایی مشترک، توسعه سامانه‌های هوشمند تشخیص هویت مجرمان با سابقه فعالیت‌های بین‌المللی از این جمله‌اند.

جمهوری اسلامی ایران نیز در زمینه پیشگیری از جرایم بین‌المللی نقش پویایی را ایفا می‌کند. برنامه‌های پیشگیری از جرم باید توسط مرکز یا سازمانی که مسئول و متولی امر پیشگیری است هدایت شوند. بند ۵ اصل ۱۵۶ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران این وظیفه را بر عهده قوه قضاییه گذاشته است، لیکن اجرای صحیح این وظیفه نیازمند الزام سایر دستگاه‌ها به همکاری با قوه قضاییه می‌باشد که آن هم به نوبه خود مستلزم تصویب یک قانون عادی در مجلس است و بدون وجود یک قانون عادی شاید نتوان به آنچه که منظور و هدف قانون اساسی که در بند پنجم اصل ۱۵۶ این قانون گفته شده است رسید و شاید یکی از دلایل عدم موفقیت در اجرای این بند تا به امروز همین نکته بوده است.

همچنین دولت جمهوری اسلامی ایران با پذیرش برخی از کنوانسیون‌ها من جمله کنوانسیون مبارزه با مواد مخدر وین، کنوانسیون مبارزه با فساد مریدا قانون الحاق به این کنوانسیون‌ها

را به تصویب مجلس شورای اسلامی رسانده است که در راستای همین کنوانسیون‌ها نیز قوانین مرتبط از جمله قانون ارتقای سلامت نظام اداری و مقابله با فساد را در سال ۱۳۸۷ به تصویب رساند و همچنین برای مقابله با جرم بین‌المللی پولشویی، قانون مبارزه با پولشویی را در سال ۱۳۸۶ به تصویب رساند و آیین نامه اجرایی قانون مذکور نیز در سال ۱۳۸۸ به تصویب رسید و اخیراً نیز قانون الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون مقابله با جرایم سازمان یافته فراملی پالمو به صورت مشروط به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید که تاکنون به تایید شورای نگهبان نرسیده است. لذا با مشاهده این قوانین و اسناد بین‌المللی در این زمینه می‌توان فهمید که قانون گذار جمهوری اسلامی ایران به منظور مقابله و پیشگیری با انتقال عواید ناشی از جرایم گام‌های موثری برداشته است و علی‌الاصول تدابیر پیشگیرانه کنشی و غیر کیفری (پیشینی) و واکنشی یا کیفری و قهرآمیز (پسینی) در نظر گرفته است که تدابیر پیشگیرانه کنشی مربوط به مرحله قبل از ارتکاب جرم و تدابیر پیشگیرانه واکنشی مربوط به مرحله بعد از ارتکاب جرم هستند.

از دیگر فعالیت‌های جمهوری اسلامی ایران در زمینه پیشگیری از جرایم بین‌المللی می‌توان به ساخت دیوار مرزی بین ایران و افغانستان اشاره کرد که مقامات ایرانی ساخت این دیوار را برای ممانعت از ورود کاروان‌های حمل مواد مخدر، ورود اشرار و قاچاقچیان، ورود اتباع غیرقانونی که بعضاً ورود این افراد گاهاً به همراه برخی از جرایمی است که ممکن است خصیصه بین‌المللی داشته باشند من جمله قاچاق مواد مخدر، قاچاق انسان و قاچاق سلاح.

همچنین از جمله فعالیت‌های جمهوری اسلامی ایران در زمینه پیشگیری از جرایم بین‌المللی می‌توان به: برنامه مشارکت کشوری

^۱ به موجب بند ۵ اصل ۱۶۵ قانون اساسی: اقدام مناسب برای پیشگیری از جرم و اصلاح مجرمین از وظایف قوه قضاییه است.

حقوق بشر و با همکاری اعضای خود بدون هیچگونه دخالتی در امور سیاسی، مذهبی، نظامی، نژادی سعی در ایجاد عزم بین الملل در مواجهه با جرایم و استرداد مجرمان دارد (Khaleghi, 2014; Qepanchi & Safari, 2014). این سازمان با استفاده از یک شبکه ارتباطی بین المللی پلیسی کشورها را به هم مرتبط می‌کند که در ضمن آن کلیه اعضا ملزم به پیروی از یک قاعده کلی و از این طریق اطلاعات مهمی را در خصوص مجرمان مبادله می‌کنند.

سازمان بین‌المللی پلیس جنایی به وسیله خدمات پژوهشی و فراهم کردن بانک اطلاعات جنایی زمینه دسترسی پلیس تمام کشورهای عضو را به مهم‌ترین و به روزترین اطلاعات در مورد مبارزه با جنایات و یا مجرمین بین‌المللی کرده است. که در آن یک سری اطلاعات از قبیل نام مجرمین، آثار انگشت آن‌ها و دسترسی به اموال آن‌ها مانند گذرنامه، وسایل نقلیه، وسایل مسروقه و غیره را در اختیار اعضا قرار می‌دهد.

جمهوری اسلامی ایران نیز به عنوان یکی از اعضای این سازمان بین‌المللی در سال ۱۳۰۱ (۱۹۲۳ میلادی) به عضویت پلیس اینترپل درآمد و دفتر این سازمان در تهران تأسیس شد. سی و هفتمین اجلاس سازمان اینترپل (پلیس بین الملل) در سال ۱۳۴۷ در تهران برگزار شد. در حال حاضر اینترپل تهران تنها کانال ارتباطی مراجع انتظامی و قضایی کشور با خارج از کشور است.

یکی از مهم‌ترین فعالیت‌های دفتر پلیس بین‌الملل ایران مبارزه با مواد مخدر است به سبب اهمیت موضوع هر چند سال یکبار اجلاسی از سوی واحد مبارزه با قاچاق مواد مخدر پلیس بین الملل در یکی از کشورهای عضو برگزار می‌گردد. شانزدهمین اجلاس سازمان پلیس بین‌الملل در سال ۷۳ و با مشارکت ۴۳ کشور و ۱۱ سازمان بین‌المللی در تهران برگزار شده و طی آن عالی‌ترین نشان پلیس بین‌الملل برای عملکرد موفق در مبارزه با مواد مخدر به ایران اهدا شد. پلیس بین‌الملل ایران به طور ۲۴ ساعته و آنلاین با تمام

UNODOC در جمهوری اسلامی ایران (۲۰۲۳-۲۰۲۶) چهارچوب راهبرد جامع مشارکت فنی- کمک مالی و همکاری برای حمایت از سیاست‌ها اقدامات و تلاش‌های سازمان ملل را مشخص کرد این برنامه در زمینه پیشگیری و مبارزه با مواد مخدر، جرم و جنایت، فساد، کمک‌های فنی، پایدار و باکیفیت به مقامات و سازمان‌های غیردولتی (NGO) سازمان‌های جامعه مدنی (CCSOs) در دانشگاه‌های ایران ارائه می‌کند.

۲-۲-۳ همکاری بین المللی در زمینه محاکمه مجرمان بین المللی

مبنای تعهد به همکاری در حقوق کیفری علاوه بر تعهدات بین‌المللی دولت‌ها که در اسناد بین‌المللی بدان اشاره شده است و به خصیصه ذاتی یعنی بین‌المللی یا جهانی بودن جرایم تحت شمول حقوق کیفری بین المللی باز می‌گردد (Barani, 2013). به عبارت دیگر از نظر فنی و ساختاری تکوین تا ارتکاب و حتی بعد از ارتکاب این جرایم در قلمرو صلاحیت بیشتر از یک دولت شکل می‌گیرد و از این نظر بدون همکاری‌های بین‌المللی دولت‌ها مقابله با این جرایم امکان‌پذیر نیست. این همکاری‌ها هم ناظر به مرحله قبل از وقوع جرم و هم بعد از وقوع جرم است. اصولاً بعد از وقوع جرم مجازات مرتکبان و هر آنچه برای آن‌ها ضروری است در حیطه تعهد به همکاری قرار می‌گیرد (Delkhosh, 2011).

جمهوری اسلامی ایران نیز در زمینه همکاری بین‌الملل و محاکمه مجرمین بین المللی گامی چند در همسویی و همکاری با دیگر اعضا و در راستای کنوانسیون‌ها و اسناد بین المللی برداشته است که در ذیل به چند نمونه از این همکاری‌ها اشاره خواهیم کرد.

۱-۲-۲-۳ همکاری با پلیس بین الملل

پلیس بین‌الملل که از نمایندگان پلیسی و حقوقی کشورهای جهان با شخصیت حقوقی مستقل تشکیل شده است به عنوان یک سازمان بین‌المللی و بنا بر اساسنامه خود با الهام از روح اعلامیه جهانی

کشورهای (۱۹۶ عضو) اینترپل به صورت ۲۴ ساعته همکاری می‌کند تا این مجرمان را تحت تعقیب، ردیابی و شناسایی قرار دهد. جمهوری اسلامی ایران با توجه به تعامل با کشورهای دیگر به خصوص کشورهای همسایه گام‌های موثری در جهت تقویت دیپلماسی پلیسی برداشته است.

۳-۲-۲-۲ اجرای احکام خارجی

دولت‌ها به طور سنتی به دلیل ملاحظات حاکمیتی نسبت به شناسایی قضاوت‌های کیفری دولت‌های خارجی از خود بی‌میلی نشان می‌دهند و اصل سرزمینی بودن را در مورد احکام کیفری معتبر دانسته و این موضوع در رویه‌های کیفری کشورهای دارای نظام حقوقی نوشته شده و کامن لا، با شدت و ضعف متغیری وجود دارد (Khaleghi, 2014).

اما با این وجود با در نظر گرفتن برخی از ملاحظات سیاسی و انعقاد قرارداد، این امر حکمی قابل تعدیل بوده و ممکن است دولت‌ها بر اساس موافقت‌نامه‌های متقابل اقدام به شناسایی برخی از احکام خارجی نموده و به نوعی می‌توان گفت بازوی اجرای احکام خارجی باشند.

همکاری جمهوری اسلامی ایران در زمینه اجرای احکام خارجی با دیگر کشورها دارای ملاحظات فقهی است و بر اساس قاعده نفی سبیل اجرای احکام صادر شده توسط قاضی غیر مسلمان و غیرعادل ممنوع بوده و شورای نگهبان در نظریه ۱۵۲۳/۲۱/۸۰ خود در تاریخ ۱۳۸۰/۳/۱۷ به این مسئله اشاره نموده است. اما با این وجود وفق ماده ۱۶۹ قانون اجرای احکام مدنی چنانچه حکم دادگاه خارجی واجد شرایط مذکور در این ماده باشد در ایران قابل اجراست. بدیهی است که احراز تمام شرایط مذکور در ماده اخیر برای اجرای حکم خارجی لازم است و در صورت فقدان یکی از این شروط، اجرای حکم در ایران منتفی است:

- رفتار متقابل: مطابق بند یک ماده ۱۶۹ قانون اجرای احکام مدنی: اجرای حکم کشور خارجی در ایران ر صورتی امکان‌پذیر است

که آن کشور نیز احکام صادر شده در ایران را در کشور خود قابل اجرا بداند.

- قطعی بودن حکم دادگاه: حکمی که اجرای آن در ایران مطالبه شده باید مطابق قوانین کشور محل صدور قطعی و لازم الاجرا بوده و به علت قانونی از اعتبار نیفتاده باشد.

- عدم مخالفت با نظم عمومی و اخلاق حسنه: قوانین مرتبط با نظم عمومی و اخلاق حسنه از قوانین آمره محسوب می‌شوند و اجرای حکم یا سندی مخالف با این قوانین امکان‌پذیر نیست.

- عدم مخالفت با عهود بین المللی: معاهداتی که مطابق شرایط قانونی توسط دولت ایران امضا شده در حکم قانون است و احکام مخالف با این معاهدات قابلیت اجرایی ندارند.

- بقاء اعتبار حکم خارجی: اجرای حکم دادگاه خارجی منوط به بقا اعتبار آن است و در صورتی که حکم مذکور به هر علت از درجه اعتبار ساقط شود اجرای حکم منتفی است.

- عدم مخالفت با حکم دادگاه ایران: در صورتی که دو حکم مغایر از دادگاه‌های ایران نسبت به موضوع واحد صادر شده باشد معمولاً حکم دوم نقض می‌شود و حکم اول اجرا خواهد شد. در صورت مغایرت حکم قطعی خارجی و حکم قطعی صادر شده از سوی دادگاه‌های ایران، صرف نظر از اینکه کدام حکم مقدم و کدام یک موخر بوده حکم دادگاه ایران لازم الاجرا محسوب می‌شود.

- صدور حکم از سوی دادگاه صالح: احکام نهایی در صورتی قابل اجرا محسوب می‌شود که در دادگاه صالح صادر شده باشد. بنابراین احکام دادگاه‌های خارجی زمانی قابل اجرا هستند که مرجع صادر کننده حکم، طبق قوانین کشور محل صدور صلاحیت رسیدگی به دعوا را داشته باشند.

- عدم وجود صلاحیت اختصاصی برای دادگاه‌های ایران: چنانچه موضوع دعوا از جمله موضوعاتی باشد که به حکم قانون سیدگی به آن‌ها صرفاً در صلاحیت دادگاه‌های ایران است، احکام دادگاه‌های خارجی راجع به این امور قابلیت اجرا ندارند.

امروزه شاهد وجود توافق‌نامه‌های دوگانه و یا چندگانه میان کشورهای مختلف در راستای انجام همکاری‌های مبتنی بر بحث استرداد هستیم. موافقت‌نامه‌های همکاری میان دولت‌ها مبارزه با جرایم بین‌المللی علاوه بر اینکه مبانی قراردادی فی مابین دولت‌ها را معین می‌کند، کمک شایانی به جرم‌انگاری جرایم بین‌المللی و فرامرزی نموده و تعهدات دولت‌هایی که متعهد به این قراردادها هستند را در مقابل با این جرایم به خوبی روشن می‌سازد.

در ایران نیز تاکنون قراردادها و موافقت‌نامه‌هایی با کشورهای مختلف در خصوص استرداد منعقد شده است در سال ۱۳۳۹ قانون استرداد وضع شد. علاوه بر این دولت ایران با درک ضرورت توسعه همکاری‌های قضایی با دیگر کشورها، اقدام به انعقاد موافقت‌نامه دوجانبه با برخی از آن‌ها نموده است (Qepanchi & Safari, 2014).

اولین قراردادی که دولت ایران در زمینه استرداد منعقد نموده است قرارداد منعقد با دولت افغانستان در سال ۱۳۰۷ بود که به علت انقضای مدت قرارداد از اعتبار افتاده است؛ سایر عهدنامه‌های استرداد فی مابین دولت ما و سایر کشورها عبارت است از: -عهدنامه با عراق (موافقتنامه موقت درباره استرداد مجرمین مصوب ۱۳۰۱)

-قرارداد استرداد مجرمین با فرانسه مورخ ۱۳۲۵

-قرارداد استرداد مجرمین با پاکستان مصوب ۱۳۳۸

موافقتنامه انتقال محکومین به حبس بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری آذربایجان مصوب ۲۵ / ۱ / ۷۸ و قانون موافقتنامه همکاری قضایی در زمینه حقوقی، بازرگانی، کیفری، احوال شخصیه، استرداد مجرمین، و انتقال محکومان به زندان و تصفیه ترک‌ها بین جمهوری اسلامی ایران و سوریه مصوب ۳۰ / ۸ / ۸۰ که به موجب این موافقتنامه‌ها اتباع این کشورها که در ایران به چنین مجازاتی محکوم شده‌اند می‌توانند جهت اجرای مجازات به دولت متبوع خود انتقال یابند.

- موضوع دعوا اموال غیرمنقول نباشد: رسیدگی به دعاوی راجع به اموال غیرمنقول واقع در ایران و حقوق متعلق به آن‌ها مختص دادگاه‌های داخلی است و هر حکمی که از دادگاه‌های خارجی راجع به این اموال صادر شده باشد در ایران غیر قابل اجرا است. - صدور دستور اجرا: برای اجرای حکم خارجی در ایران، صدور دستور اجرا از سوی مقامات صلاحیت‌دار کشور صادر کننده حکم ضروری است. در صورتی که چنین دستوری از سوی مقامات کشور صادر کننده صادر نشده باشد، دادگاه ایران نیز حق صدور اجرای حکم را ندارد.

۳-۲-۳ استرداد مجرمین

استرداد به معنای تحویل دادن مجرم یا متهم به دلایلی که مجرم در آن محل حضور دارد و علاقه‌ای به محاکمه و یا مجازات آن شخص را ندارد و بر این اساس دولت درخواست کننده، خواستار انتقال وی از سوی دولت مورد درخواست می‌باشد و چنانچه این درخواست انتقال متهم یا مجرم از سوی یک دولت باشد (استرداد) و هرگاه این درخواست از سوی دیوان کیفری بین‌المللی باشد تحت عنوان درخواست تحویل خوانده می‌شود.

اولین شکل از همکاری دولت‌ها به صورت سنتی را می‌توان عمل استرداد بر اساس توافقات دوجانبه‌ای که بین کشورها بسته می‌شود عنوان کرد.

حقوق بین‌الملل عمومی تعهد به همکاری دولت‌ها در زمینه استرداد مجرمین را منوط به داشتن موافقت‌نامه‌های خاص استرداد میان دولت‌ها می‌داند که این امر نشأت گرفته از عنصر حاکمیت دولت‌هاست در حالی که در حقوق بین‌الملل کیفری در خصوص برخی از جنایات خاص که در صلاحیت دیوان کیفری بین‌المللی است مانند نسل‌کشی، جنایت علیه بشریت، جنایات جنگی، تروریسم، شکنجه‌های غیر انسانی و غیره دولت‌ها را مکلف به اینکه یا محاکمه را انجام دهند و یا استرداد کنند کرده است.

۳-۲-۳ رسیدگی به جرایم بین المللی در محاکم ملی ایران

۳-۲-۳-۱ تعقیب جرایم بین المللی

تعقیب جرایم بین المللی در نظام حقوق کیفری ایران به مثابه دیگر جرایم از وظایف دادرسی کیفری است. بر طبق ماده ۲۲ قانون آیین دادرسی کیفری سال ۱۳۹۲ دادرسی می تواند تعقیب جرم را بر عهده داشته باشد که در معیت همان دادگاهی باشد که جرم در آن کشف شده است. حال چنانچه اقدامات تعقیبی جرم از طریق بین المللی از دادرسی خواسته شود اگر تعقیب و رسیدگی به آن جرم بین المللی که از جرایمی است که متهم آن در ایران حضور ندارد و صرفاً بر اساس استرداد آن مجرم به ایران باشد قانون گذار شرایط شکلی رسیدگی به آن استرداد را در قانون پیش بینی کرده است. بر اساس ماده ۱۳ قانون راجع به استرداد مجرمین مصوب سال ۱۳۳۹ ابتدا باید تقاضای استرداد مجرم به وزارت امور خارجه ایران فرستاده و سپس به وزارت دادگستری ارسال خواهد شد و چنانچه وزارت دادگستری با استرداد موافقت کرده و آن را وفق مقررات و قانون تشخیص دهد پرونده را جهت اقدامات لازم برای تعقیب، جلب بازداشت شخصی که مسترد شده است را به دادرسی صالح ارسال می کنند. چنانچه دادرسی در زمان تعقیب هرگونه استماع شهادت شهود و یا هرگونه تحقیقات لازم برای روند پیگیری پرونده را لازم بداند این اجازه را قانون گذار با توجه به قانون تعاون قضایی به دادرسی صالح و محاکم عدلیه داده است تا بتوانند هرگونه تحقیقات و یا اجتماع شهادت شهود را نسبت به افرادی که خارج از مملکت ایران قرار دارند انجام داده البته به شرط آنکه معامله متقابل از جانب آنها وجود داشته باشد. رسیدگی به مسائل قضایی بین المللی در بخش ستادی و اداری به نام اداره کل امور بین الملل در سال ۱۳۸۳ در قوه قضاییه شروع به فعالیت کرده است این اداره از سال ۱۳۹۰ کلیه امور اجرایی مربوط به استرداد مجرمین، امور معاضت قضایی، ابلاغ اوراق قضایی همچنین هماهنگی های لازم برای انجام درخواست های معاضت

قضایی واصله از کشورهای خارجی را بر عهده دارد. حال در فرضی که اقامه دعوا و طرح شکایت از مجرمین این جنایات در دادرسی های جمهوری اسلامی ایران صورت گیرد چنانچه دادرسی مربوطه خود را برای رسیدگی صالح بداند " چه صلاحیت دادرسی عمومی و انقلاب باشد یا دادرسی های نظام و یا ویژه روحانیت " این دادرسی ها رسیدگی و تعقیب و تحقیقات خود را آغاز می نمایند و ضمن طی مراحل آن، ادله لازم را برای جرم جمع آوری نمود تحقیقات دادرسی منجر به صدور کیفرخواست گردد برای ادامه رسیدگی به دادگاه صالح فرستاده خواهد شد.

۳-۲-۳-۲ محاکم

پس از تکمیل تحقیقات در دادرسی و در صورتی که قرار ارتکاب جرم تشخیص داده شده و عقیده بر مجرمیت باشد پرونده متهم یا متهمان با صدور کیفرخواست به دادگاه صالح فرستاده می شود. با توجه به قوانین موجود در ایران برای رسیدگی به جنایات بین المللی و یا همکاری با دولت های دیگر و یا همکاری با دیوان کیفری بین المللی دادگستری، توسط محاکم ایران باید به طور خاص در چهارچوب رعایت اصول دادرسی و قوانین ماهوی و شکلی جمهوری اسلامی ایران باشد.

در حال حاضر قوانین کامل و جامعی برای رسیدگی صرفاً تحت عنوان جنایات بین المللی در قوانین کیفری ایران وجود ندارد ضمن این که لایحه قضایی همکاری بین المللی به مجلس شورای اسلامی فرستاده شده است ولی هنوز این قانون به تصویب نرسیده و همچنان مسکوت است.

همچنین در زمینه دادگاه ها، در نظام حقوقی ایران دادگاه ویژه ای هم برای رسیدگی به این جنایات به طور خاص وجود ندارد. اگرچه به دنبال موافقت معاون اول قوه قضاییه ایران با پیشنهاد معاونت امور بین الملل قوه قضاییه این خبر را در تاریخ دوازدهم

تیر ماه ۱۴۰۳^۱ منتشر کرد که تشکیل مجتمع قضایی ویژه رسیدگی به دعاوی و جرایم بین الملل در دادگستری تهران تشکیل می‌شود. هدف از تشکیل این مجتمع: احقاق حقوق تضییع شده ایران و ایرانیان در اثر اقدامات کشورهای خارجی، حمایت از حقوق اتباع غیر ایرانی و تسهیل دسترسی آن‌ها به مراجع قضایی تخصصی، ایجاد تمرکز و ساختار تناسب در دادگستری در جهت رسیدگی به موضوعات بین‌المللی و اتخاذ سیاست حقوقی و کیفری مناسب و برخورد از سرعت، دقت بازدارندگی در رسیدگی به دعاوی دارای وصف بین‌المللی، ارتقاء کارآمدی و تقویت ارتباط و تعامل فی مابین مرجع قضایی و ضابطان در رسیدگی به پرونده‌های مربوط و اثناء افکار عمومی نسبت به جدیت نظام قضایی در رسیدگی به موضوعات ناقض حقوق ایران و ایرانیان در عرصه بین المللی اهم اهداف و مأموریت‌های این مجتمع قضایی است.

از مهم‌ترین جرایمی که در این مجتمع به صورت تخصصی و توسط قضات مجرب و متخصص در زمینه امور بین‌الملل رسیدگی خواهد شد عبارتند از: جرایم ارتكابی اتباع غیر ایرانی و شرکا و معاونین آنها، جرایم اتباع ایرانی در خارج از کشور، جرایم ارتكاب یافته علیه اتباع کشورهای خارجی، جرایمی که داخل یک هوایمای ایرانی در خارج از ایران ارتكاب یافته است و یا هوایمای خارجی در مواردی که دادگاه‌های ایران صلاحیت رسیدگی دارند، جرایم مرتبط با مأموران سیاسی و کنسولی خارجی و علیه اماکن و اموال سیاسی و کنسولی، جرایم تروریستی که با حمایت کشورها و اشخاص خارجی ارتكاب می‌یابد، اجرای معاضت‌های قضایی کیفری و جرایم قاچاق انسان و عبور غیر مجاز از مرز.

هم چنین قرار است که به یک سری امور حقوقی نیز در این مجتمع رسیدگی شود که از آن جمله می‌توان به مواردی مانند: تضییع حقوق ایرانیان در عرصه‌های بین‌المللی، دعاوی موضوع قانون

صلاحیت دادگستری جمهوری اسلامی ایران برای رسیدگی به دعاوی مدنی علیه دولت‌های خارجی مصوب ۱۳۹۰، دعاوی موضوع قانون مقابله با نقض حقوق بشر و اقدامات ماجراییانه و تروریستی آمریکا در منطقه مصوب سال ۱۳۹۶، دعاوی موضوع قانون مقابله با اقدامات خصمانه رژیم صهیونیستی علیه صلح و امنیت کشور ۱۳۹۹، اجرای معاضدت‌های قضایی حقوقی، دعاوی اتباع غیر ایرانی، دعاوی موضوع ماده واحده قانون الزام دولت به پیگیری و استیفای حقوق اتباع و دیپلمات‌های ایرانی آسیب دیده از اقدامات دولت‌های خارجی به ویژه دولت اشغالگر اسرائیل مصوب ۱۳۸۹ و دعاوی موضوع ماده ۱ قانون الزام دولت به پیگیری مجازات جبران خسارت ناشی از اقدامات و جنایات آمریکا علیه ایران و اتباع ایرانی مصوب ۱۳۹۵ از جمله امور حقوقی است که در این مجتمع رسیدگی خواهد شد.

اما جهت رسیدگی به جنایات بین المللی در محاکم ایران چه جنایاتی که در اساسنامه رم احصا شده و چه جرایمی که در صلاحیت دیوان کیفری بین المللی نیست، ماده ۹ قانون مجازات اسلامی را می‌توان مرجع صلاحیت برای رسیدگی به جرایم بین المللی دانست. زیرا با توجه به اصل ۱۶۷ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران قاضی باید حکم هر قضیه و دعوا را در قوانین مدونه پیدا کند و نمیتواند به بهانه نقص، اجمال یا تعارض و سکوت قوانین مدون از رسیدگی به دعوا و صدور حکم امتناع ورزد. البته رسیدگی کیفری با توجه به این اصل قانون اساسی نسبت به امور حقوقی کمی با مشکل مواجه است زیرا در امور کیفری با توجه به اصل قانونی بودن جرایم و مجازات‌ها برای محاکم صدور حکم با مانع روبرو خواهد شد. اما این اصل قانونی بودن جرم و مجازات نباید قاضی را به صورت توزیع کننده اتوماتیک مجازات‌ها درآورد. و تمام قدرت تفسیر را از او بگیرد. این اصل بدان معنی است که قاضی نباید جانشین قانون گذار شود ولی قانون نباید ترمزی برای

^۱ به نقل از سایت خبرنگاری ایمن

خلاقیت قاضی باشد در چنین صورتی قاضی تنها عامل سرکوب خواهد بود نه عامل آزادی.

البته در زمینه نقش عرف در حقوق جزا اینگونه می‌توان نتیجه گرفت که عرف در فردی کردن مجازات با استفاده از مجوزهای قانونی همانند تخفیف و تشدید مجازات نقش بسزایی دارد. اگرچه عرف در زمینه حقوق جزای خصوصی که به جرم انگاری و تعیین مجازات می‌پردازد هیچ گونه ربطی ندارد. زیرا بر اساس اصل قانونی بودن جرم و مجازات نمی‌توان به استناد عرف عملی را جرم شناخته و برای آن مجازات در نظر گرفت. اما در شناخت موضوعی از فعل و یا ترک فعل و تطبیق آن با قانون قاضی ناچار است به عرف جامعه، مانند وکلا، قضات و حقوقدانان توجه کنند. البته نقش عرف در حقوق جزای شکلی نسبت به حقوق جزای ماهوی با توجه به کمرنگ بودن اصل قانونی بودن در حقوق شکلی از حقوق ماهوی کمتر است.

همانطور که در ماده ۳۷۴ قانون آیین دادرسی کیفری آمده است که: (رای دادگاه باید مستدل، موجه و مستند و مواد قانونی و اصولی باشد که بر اساس آن رای صادر شده باشد) شاید بتوان معنای اصول را در انتهای آن ماده علاوه بر مواد قانونی که رای بر اساس آن صادر شده است همان منابع فقهی اصول و فتاوی معتبر اسلامی دانست. البته در رسیدگی به جنایات بین المللی نقش عرف نسبت به حقوق داخلی و حقوق بین الملل متفاوت است، به طوری که ماده ۹ قانون مجازات اسلامی آنگاه که از واژه مقررات بین المللی استفاده می‌کند به نوعی می‌توان آن را به عرف بین الملل تسری داد که می‌طلبد در این صورت از قضاتی کارآزموده نسبت به مسائل حقوق بین الملل و متخصص در این امر استفاده کرد تا در صورت رسیدگی به جرایم بین المللی و بحث صدور رای بر اساس عرف و قوانین داخلی تبحر لازم را برای اجرای آن داشته باشند.

۳-۲-۳-۲-۱ رسیدگی به جرایم در صلاحیت دیوان کیفری بین المللی در محاکم ایران

رسیدگی به جرایمی که در صلاحیت دیوان کیفری بین المللی است توسط دولت ملی صلاحیت‌دار انجام می‌پذیرد و صلاحیت دیوان در این زمینه یک صلاحیت تکمیلی است یعنی زمانی که دولت واقعاً تمایلی برای تعقیب و محاکمه نداشته باشد.

گاهی مواقع نیز دولت‌ها در رسیدگی نکردن به جنایات بین المللی توجیهات معقولی دارند و ممکن است نسبت به آن، پیشنهاد خود را به دفتر دادستانی دیوان کیفری بین الملل (otp) فرستاده و دیوان ضمن بررسی به آن دولت برای تاخیر در رسیدگی به جنایات ملی در محکمه ملی مهلت معقولی را در نظر بگیرید موضوعاتی مانند: درگیری‌های داخلی، بازسازی سیستم قضایی، تجهیز دادگاه‌ها و نیروی انسانی و... از موضوعاتی برای تاخیر در رسیدگی محاکم داخلی است.

جمهوری اسلامی ایران به دلیل آنکه به عضویت دیوان کیفری بین المللی در نیامده است هیچ تعهدی نسبت به دیوان ندارد به جز مواردی که ارجاع وضعیت توسط شورای امنیت سازمان ملل و دیگری نیز در مورد توافق نامه‌ها و یا تفاهم نامه‌های دولت غیرعضو و لذا تا جرم انگاری چهار جنایت بین المللی احصا شده در اساس نامه دیوان کیفری بین المللی در قوانین جزایی ایران و یا در صورت تصویب اساس نامه دیوان کیفری بین المللی این جرایم^۱، محاکم ملی ایران مستفاد از ماده ۹ قانون مجازات اسلامی فعلی می‌توانند با بهره‌گیری از سایر مقررات داخلی و بین المللی نسبت به این جنایات رسیدگی کنند.

درخصوص دیگر جرایم و جنایات‌های بین المللی نیز که در معاهداتی که جمهوری اسلامی ایران عضویت آن‌ها را به عهده دارد و یا در قوانین خاص دیگر آمده است نیز محاکمه ایران حق

^۱ جنایت علیه بشریت، جنایات جنگی، نسل کشی، تجاوز ارضی

رسیدگی به آن جرایم را نیز دارند مانند جرایم: قاچاق انسان، قاچاق مواد مخدر، تروریسم، دزدی دریایی و ...

نتیجه‌گیری

مقابله با جرایم بین‌المللی بعد از وقوع جرم را می‌توان در جهت پاسخ دهی و واکنش حقوق کیفری به این جرایم و هم چنین با هدف بازدارندگی و به نوعی ترزیلی برای جلوگیری از وقوع مجدد آن محسوب کرد. همکاری بین المللی منجمله تبادل ایران با ایتراپل، استرداد مجرمین، معاضدت‌های قضایی، اجرای احکام کیفری و محاکمه مجرمین جرایم بین المللی می‌توان نمونه‌ای از همکاری‌های بین‌المللی در راستای سیاست جنایی قضایی ایران دانست. بررسی قوانین عام جزایی جمهوری اسلامی ایران نشان دهنده این امر است که اصل صلاحیت جهانی به عنوان استثنایی مبتنی بر معاهده در اعمال سیاست کیفری در قوانین ایران پذیرفته شده و به نوعی اعتقاد حقوقی به صلاحیت جهانی مشروط دارد. بنابراین در محاکم ملی ما در رسیدگی به جنایات بین‌المللی با توجه به عدم جرم انگاری در قوانین داخلی اعمال اصل صلاحیت جهانی مطابق ماده ۹ قانون مجازات اسلامی محاکم صلاحیت رسیدگی به این متهمان را دارند، اما هم چنان محکمه خاصی برای رسیدگی به جرایم بین‌المللی وجود ندارد و رسیدگی در محاکم کیفری صورت می‌گیرد.

بنابراین لازم است تا در بحث سیاست جنایی قضایی: ایجاد دادگاه‌های تخصصی برای رسیدگی و محاکمه مجرمین جرایم بین المللی و همچنین آموزش و به کارگیری قضات مجرب و کارآزموده و مسلح به دانش حقوق جزای بین الملل و آگاه به مسائل روز بین المللی برای هرچه بهتر محاکمه مجرمین این جرایم.

- لزوم ارتقاء همکاری‌های بین‌المللی در جهت همگرایی اعضای جامعه بین‌الملل با دیگر کشورها مانند بحث استرداد مجرمین، اعلام به موقع خطر، اطلاع رسانی در مورد جرایم بین المللی و ... - افزایش انعطاف پذیری نظام حقوق داخلی در بحث شناسایی احکام خارجی و محاکم ملی دیگر در خصوص مرتکبان جرایم بین‌المللی در راستای تقویت همکاری‌های مشترک و زمینه‌سازی برای شناسایی متقابل میان دولت‌ها.

- تشکیل کمیته ملی پیشگیری در راستای تقویت همکاری با دیگر کشورهای جهان در زمینه پیشگیری از جرایم بین‌المللی با اجرای برنامه‌های پیشگیری، طرح و تدوین برنامه‌های جدید یا تغییر در زمینه برنامه‌های پیشگیری قبلی.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

EXTENDED ABSTRACT

International crimes have historically been among the gravest threats to global peace and human dignity, often leading to catastrophic consequences such as genocide, crimes against humanity, and transnational violence. Their prosecution plays a vital role in the evolution of international law and the enhancement of global order. The Islamic Republic of Iran, situated in a geopolitically strategic region, finds itself at the nexus of international criminal challenges and responsibilities. Its involvement in international criminal justice is twofold: first, as a state actor bound by

treaties and conventions, and second, as a nation affected by and influential in regional conflicts, human trafficking, drug smuggling, terrorism, and corruption. Thus, Iran's judicial criminal policy must not only align with its domestic legal frameworks but also synchronize with international standards to fulfill its obligations toward humanity. Several scholars underscore the need for Iran to adopt the principle of universal jurisdiction and develop domestic criminal frameworks to prosecute international crimes effectively. For instance, Afkhami emphasizes Iran's responsibility in maintaining international

peace through the exercise of global jurisdiction in its courts (Afkhami, 2023), while Goldouzian highlights the need for specialized courts and trained judges familiar with international criminal law to close existing legal gaps (Goldouzian et al., 2018). Moreover, Shirvani notes that despite Iran's non-membership in the International Criminal Court (ICC), Article 9 of the Islamic Penal Code provides a gateway for domestic prosecution of international crimes when grounded in international legal principles (Shirvani, 2013).

The conceptual foundations of international crimes lie in their recognition by the international community, either through customary international law or treaty obligations. Crimes such as genocide, war crimes, crimes against humanity, and aggression are universally condemned and regarded as offenses against the collective conscience of humanity. According to Delkhosh, international crimes transcend national boundaries, making it imperative for their prosecution to fall under broader international jurisdiction, rather than being confined to the states where they occurred (Delkhosh, 2011). Barani also stresses that such crimes cannot be classified solely through domestic legal definitions but must derive their criminal status from international norms and conventions (Barani, 2013). It is essential to distinguish international crimes from global crimes—whereas the former violate international legal norms and target peace and human dignity, the latter, including offenses like money laundering and cybercrime, undermine global order but lack the legal and moral gravity of crimes under the Rome Statute. Despite their differences, both categories require a robust judicial response due to their transnational nature and the participation of organized, often state-sponsored actors. The scope and magnitude of these crimes demand that states, including

Iran, not only participate in prosecution efforts but also embrace mechanisms of international cooperation to ensure accountability and reparation.

Iran's criminal policy response to international crimes is shaped by its legal commitments under the United Nations Charter and various international treaties. These obligations impose on the Iranian state the duty to promote international peace, cooperate in addressing humanitarian issues, and ensure equal protection of human rights. Iran has ratified significant international instruments such as the UN Convention against Transnational Organized Crime and the UN Convention against Corruption, integrating them into its domestic legal system through legislative ratification. Beigzadeh argues that although international documents do not impose explicit obligations on states to prevent international crimes, the underlying spirit of these instruments mandates proactive prevention strategies that encompass intelligence sharing, law enforcement collaboration, and institutional reforms (Beigzadeh, 2010). Rahimi Nejad also observes that traditional policing measures are insufficient to prevent these sophisticated crimes, which often involve powerful actors operating beyond conventional jurisdictions (Rahimi Nejad, 2009). Iran has thus taken steps such as constructing border walls, engaging in regional partnerships, and forming bilateral agreements to prevent cross-border crimes including drug trafficking and human smuggling. Moreover, the judiciary's designated responsibility under Article 156 of the Constitution to organize crime prevention programs necessitates cross-sectoral cooperation—something that remains a legal and administrative challenge due to the lack of enabling ordinary legislation.

International cooperation is central to Iran's strategy for addressing international crimes. Given that such offenses often involve more

than one jurisdiction, no single state can effectively tackle them in isolation. International collaboration encompasses a range of mechanisms including mutual legal assistance, extradition, and recognition of foreign judgments. Interpol, as highlighted by Khaleghi and Qepanchi, plays a pivotal role in facilitating global criminal investigations by enabling real-time data exchange, fingerprint analysis, and suspect tracking across borders (Khaleghi, 2014; Qepanchi & Safari, 2014). Iran has been a member of Interpol since 1923 and actively participates in its initiatives, especially those focused on drug trafficking and organized crime. The Iranian Interpol office functions as the sole communication channel between Iranian law enforcement and foreign counterparts, facilitating arrests and data exchange. Additionally, Iran has entered several bilateral treaties for extradition and the recognition of foreign criminal judgments, though subject to certain religious and constitutional constraints. For example, the Guardian Council has ruled that foreign judgments issued by non-Muslim judges cannot be enforced if they conflict with Islamic principles. Still, Article 169 of the Civil Judgments Enforcement Act allows enforcement of such rulings if specific conditions—including mutual recognition, compatibility with public order, and finality of judgment—are satisfied.

Despite its non-ratification of the Rome Statute, Iran's domestic judiciary plays a partial role in prosecuting international crimes. Prosecution typically starts at the national level under the oversight of the Office of International Affairs within the judiciary, which manages mutual legal assistance, extradition requests, and diplomatic communications. Domestic prosecution of international crimes is conducted under the authority of general or specialized criminal courts, though Iran currently lacks dedicated tribunals for such cases. Nevertheless, recent

developments—including plans to establish a special court complex in Tehran to handle international crimes—suggest growing institutional interest. The scope of this proposed court includes offenses such as terrorism, human trafficking, cross-border crimes, and violations against Iranian nationals abroad. Importantly, Shirvani notes that Article 9 of the Islamic Penal Code could serve as a foundation for adjudicating crimes not expressly listed in Iranian law but recognized under customary international law or international treaties (Shirvani, 2013). Moreover, the proposed judicial complex aims to assert Iran's sovereign capacity to respond to foreign interventions and to protect the rights of its citizens through legal means, thereby enhancing both national and international legitimacy.

Although Iran is not a member of the International Criminal Court, its domestic law permits limited engagement with international criminal mechanisms, particularly in areas not exclusively reserved for the ICC. Barani explains that the nature of international crimes—whether committed by non-state actors, within foreign jurisdictions, or affecting multiple nationalities—requires supplementary national measures to ensure justice (Barani, 2013). Delkhosh reinforces this view by emphasizing that prosecution cannot rely solely on international mechanisms, especially when states fail to cooperate or when political constraints hinder the ICC's involvement (Delkhosh, 2011). Iran's prosecution of international crimes must thus rely on domestic jurisdiction bolstered by international norms, consistent with Article 167 of the Constitution, which mandates judges to rule even in the absence of explicit statutory guidance, using Islamic jurisprudence or international customs where applicable. However, this raises concerns about the legality principle, as criminal law traditionally does not admit non-codified

sources like custom. Therefore, while Iran's legal system may draw from international standards to address international crimes, such engagement requires judicial innovation, legislative clarity, and specialized legal training to maintain compliance with both domestic and global legal expectations.

In conclusion, Iran's judicial criminal policy concerning international crimes is multifaceted and dynamic, involving prevention, cooperation, and punishment. The country's strategic initiatives—ranging from participating in Interpol and ratifying international conventions, to constructing legal and physical barriers against transnational crime—underscore its commitment to fulfilling international obligations. Yet, persistent challenges remain, such as the absence of specialized courts and statutory incorporation of international criminal offenses. To address these gaps, Iran must advance legal reforms that promote judicial specialization, expand its treaty obligations, and integrate international norms into domestic law. Establishing a comprehensive and proactive criminal justice framework is crucial not only for upholding the rule of law but also for contributing to the collective efforts of the global community in eradicating impunity and sustaining international peace.

References

- Afkhami, A. A. (2023). Examining Iran's Approach to International Crimes Based on the Principle of Universal Jurisdiction. First International Conference on Research in Law and Social Sciences, Tehran.
- Barani, M. (2013). Foundations of States' International Obligations in Preventing Globalized Crimes. *International Law Journal*, Presidential Center for International Legal Affairs, 30.
- Beigzadeh, E. (2010). *Piracy: An Ancient Crime, A New Necessity*. Iranian Association for United Nations Studies.
- Delkhosh, A. (2011). *Combating International Crimes (States' Obligations and Cooperation)*. Institute for Legal Studies and Research, Shahre Danesh.
- Goldouzian, I., Khalili Far, H., & Asgar Khani, A. M. (2018). Addressing Gaps in the Islamic Penal Code Regarding Jurisdiction Over International Crimes in Iran's Legal System. *Medical Law Quarterly*.
- Khaleghi, A. (2014). *Essays on International Criminal Law*. Institute for Legal Studies and Research.
- Qepanchi, H., & Safari, S. (2014). Reflections on Iran's New Approach to International Criminal Law Regarding the Rule Against Double Jeopardy. *International Police Studies Journal*.
- Rahimi Nejad, E. (2009). *Criminology*. Foroozesh Publications.
- Shirvani, M. (2013). *The Role of Iran's National Courts in Addressing International Crimes*. University of Tabriz.